

Hegemonyadan Çok
Kutupluluğa: Brezilya'nın
Güney Amerika'daki
Otonomi Arayışı

Hazal Melike Çoban

Siyasal Kitabevi

Aralık 2024, Ankara

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Hegemonyadan Çok Kutupluluğa: Brezilya'nın Güney Amerika'daki Otonomi Arayışı

Yazar: Hazal Melike Çoban

Editör: Ekrem Berkay Ersöz

Kapak Tasarımı - Sayfa Düzeni: Şeyma Çetin

©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

1. Baskı: Aralık 2024, Ankara

ISBN No: 978-625-6586-29-1

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

http://www.siyasalkitap.com

Baskı:

Sayfa Basım Sanayi Tic. Ltd. Şti.

Tevfik İleri Mah. Emek Cd. Polat Sk.

No:2 Pursaklar/ANKARA

Sertifika No: 77079

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

http://www.siyasalkitap.com

**Hegemonyadan Çok
Kutupluluğa: Brezilya'nın
Güney Amerika'daki
Otonomi Arayışı**

Hazal Melike Çoban

İÇİNDEKİLER

GRAFİKLER LİSTESİ	7
TABLolar LİSTESİ	8
KISALTMALAR LİSTESİ	9
ÖNSÖZ	11
GİRİŞ	13
BÖLÜM 1: GÜNÜMÜZ DÜNYA DÜZENİNDE OTONOMİ VE BÖLGESEL GÜÇLER	23
Küresel Uluslararası İlişkilerde Otonomi Kavramı	24
Küresel Uluslararası İlişkilerde Bölgesel Güç Kavramı.....	30
Güncel Uluslararası İlişkiler Tartışmalarına Bir Bakış: ABD-Çin İlişkileri	34
Sonuç.....	39
BÖLÜM 2: AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ-LATİN AMERİKA İLİŞKİLERİ	41
ABD-Latin Amerika İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı	42
Amerika Birleşik Devletleri'nin Latin Amerika'daki Düşüşü	48
Amerika Birleşik Devletleri-Brezilya İlişkileri	60
Sonuç.....	65
BÖLÜM 3: ÇİN HALK CUMHURİYETİ-LATİN AMERİKA İLİŞKİLERİ	67
Çin'in Son Yirmi Yılda Latin Amerika'daki Yükselişi: Emtia Patlamasından Bağımlılığa	68
Çin'in Güney Amerika Ülkeleriyle İlişkileri	77
Çin Halk Cumhuriyeti-Brezilya İlişkileri	89

Sonuç.....	97
BÖLÜM 4: BREZİLYA’NIN GÜNEY AMERİKA’DA DEĞİŞEN OTONOMİSİ	
(2000-2018).....	99
ABD’nin Bölgeden Çekilmesi ve Brezilya’nın Bölgesel Lider Olarak Yükselişi (2000-2008).....	103
Küresel Finansal Krizin Etkisi ve Bölgeselleşmenin Derinleşmesi (2009-2012).....	117
Duraksayan Kalkınma (<i>Arrested Development</i>): Xi Jinping’in Çin’i ve Brezilya’nın İç Karışıklıkları (2013-2016)	124
Ticaret Savaşının Başlaması ve Bölgesel Yönetimde Kriz: Brezilya’nın Güney Ameri- ka’daki Otonomisinin Azalması (2017-2018)	128
Sonuç.....	134
BÖLÜM 5: DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	137
KAYNAKÇA.....	151
EKLER.....	171
DİZİN	173

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Seçilmiş Ülke ve Bölgelerin Yıllara Göre ABD'nin İhracatındaki Payı (%)	55
Grafik 2. Seçilmiş Ülke ve Bölgelerin Yıllara Göre ABD'nin İthalatındaki Payı (%)	57
Grafik 3. Çin'in Güney Amerika Ülkelerinden Yıllara Göre Toplam İthalatı	70
Grafik 4. Güney Amerika'nın Yıllara Göre Çin'in Toplam Ticareti İçindeki Payı (%)	71
Grafik 5. Çin'in Güney Amerika Ülkelerinden Yıllara Göre Hammadde İthalatı	74
Grafik 6. Çin'in Güney Amerika'dan İthalatında Yıllara Göre Hammaddelerin Payı (%)	75
Grafik 7. Seçilmiş Bölge ve Ülkelerin Yıllara Göre Brezilya'nın İhracatındaki Payı (%)	90
Grafik 8. Brezilya'nın Seçilmiş Ülke ve Bölgelere İhracatında Hammadde Oranı (%)	91

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Büyük güçlerin bölgesel gücün otonomisine etkisini açıklayan nedensel mekanizmanın kavramsallaştırılması	21
Tablo 2. Çin'in Güney Amerika Ülkeleri ile Ticari İlişkileri (Brezilya Hariç)	79
Tablo 3. Brezilya'da Sektörlere Göre Çinli Şirketlerin Yatırımları (2003-2017).....	94
Tablo 4. Brezilya'nın Otonomisindeki Değişimleri Göstermek İçin Analiz Edilen Olaylar.....	102

KISALTMALAR LİSTESİ

- ALBA** - *Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América*
(Latin Amerika İçin Bolivarcı İttifak)
- APEC** - *Asia Pacific Economic Cooperation*
(Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği)
- BASIC** - *Brazil, South Africa, India, and China*
(Brezilya, Güney Afrika, Hindistan ve Çin)
- BNDES** - *Banco Nacional de Desenvolvimento Econômico e Social*
(Brezilya Kalkınma Bankası)
- BRIC** - *Brazil, Russia, India, and China*
(Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin)
- BRICS** - *Brazil, Russia, India, China, and South Africa*
(Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika)
- CEBRI** - *Centro Brasileiro de Relações Internacionais*
(Brezilya Uluslararası İlişkiler Merkezi)
- CELAC** - *Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños*
(Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu)
- ECLAC** - *Economic Commission for Latin America and the Caribbean*
(Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonu)
- FARC** - *Forças Armadas Revolucionárias da Colômbia*
(Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri)
- FIESP** - *Federação das Indústrias do Estado de São Paulo*
(São Paulo Eyaleti Sanayi Federasyonu)
- FTAA** - *Free Trade Area of the Americas*
(Amerika Kıtası Serbest Ticaret Bölgesi)
- IIRSA** - *Initiative for the Integration of the Regional Infrastructure of South America*
(Güney Amerika Bölgesel Altyapısının Entegrasyonu Girişimi)
- IMF** - *International Monetary Fund*
(Uluslararası Para Fonu)
- MAS** - *Movimiento al Socialismo*
(Sosyalizm Hareketi)
- MERCOSUR** - *Mercado Común del Sur*
(Güney Amerika Ortak Pazarı)

NAFTA - *North American Free Trade Agreement*
(Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması)
OAS - *Organization of American States*
(Amerikan Devletleri Örgütü)
PSDB - *Partido da Social Democracia Brasileira*
(Brezilya Sosyal Demokrasi Partisi)
PT - *Partido dos Trabalhadores*
(İşçi Partisi)
PDVSA - *Petróleos de Venezuela*
(Venezuela Petrol Şirketi)
UNASUR - *Unión de Naciones Suramericanas*
(Güney Amerika Uluslar Birliği)
WITS - *World Integrated Trade Solution*
(Dünya Bankası Entegre Ticaret Verisi)
WTO - *World Trade Organization*
(Dünya Ticaret Örgütü)

ÖNSÖZ

Bu kitap, bölgesel güçlerin uluslararası baskılar altında, etki alanlarındaki bölgelerde politika otonomilerini nasıl koruyabileceklerine odaklanıyor. Bu soruya yanıt ararken Brezilya'nın Güney Amerika'daki stratejik konumunu inceleyerek, ülkenin ABD ve Çin gibi büyük güçlerle olan ilişkilerini analiz ediyor. Brezilya'nın bu bağlamdaki manevraları, bölgesel bir güç olarak kendi çıkarlarını savunma ve bölgeye yönelik politikalarını belirlemede otonomisini sürdürme çabalarını gözler önüne seriyor. Kitap aynı zamanda Latin Amerika'daki ABD-Çin rekabetine dair çarpıcı bir bakış sunuyor.

Çalışma, Lizbon Üniversitesi'nde tamamladığım "Değişen Küresel Sistemde Brezilya'nın Güney Amerika'daki Otonomisi" başlıklı doktora tezimden uyarlanarak Türkçeleştirildi. Kitaplaştırma sürecinde her şeyden önce, doktora araştırmalarım süresince bana rehberlik eden danışmanlarım Fernanda Aparecida Silva ve Luís de Sousa'ya en içten teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda, araştırmam için değerli vakitlerini ayıran, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan tüm görüşmecilere şükran borçluyum; onların katkıları olmasaydı bu çalışma eksik kalırdı.

Çeviri sürecinde her bir satırı titizlikle okuyarak çalışmayı en iyi hale getirmeme yardımcı olan sevgili eşim Kadir Çoban'a ve metnin Türkçeye uyarlanmasında emeği geçen Evrim Can İflazoğlu'na sonsuz teşekkürler. Ayrıca, kitap sevgisiyle bana ilham olan ve çalışmanın son halini okuyarak değerli yorumlarını paylaşan annem Atike Yıldız'a içtenlikle teşekkür ederim. Son olarak, bu çalışmanın hayata geçmesine katkıda bulunan Siyasal Kitabevi'ne de teşekkürlerimi sunarım.

Portekiz'deki inişli çıkışlı doktora yolculuğumda bana hep inanan ve beni her koşulda destekleyen dostlarıma; bu kitap sizlere armağanımdır.

Kısa bir sürede çevirisini tamamladığım bu metindeki eksik ve hatalar elbette ki bana aittir.

Hazal Melike Çoban

Lizbon, 2024

GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından dünyanın tek kutuplu hale geldiği argümanı oldukça kuvvetliydi. Amerikan hegemonyası ve kapitalist demokrasi, sosyalist Sovyetler Birliği karşısında gücünü kanıtlamıştı. Fukuyama'nın (1989) başını çektiği akademisyenlere göre Batı liberalizmi ve Batı'nın fikir dünyası tartışmasız bir şekilde galip gelmişti. Nitekim, Çin ve Rusya gibi ülkelerin kapitalizme uyum sağlamaları bu izlenimi pekiştirmiş; Hindistan, Türkiye, Brezilya ve Güney Kore gibi ülkelerde kapitalizmin inşası ve bu ülkelerin küresel yönetimden pay almak istemeleri, uluslararası sistemin geleceğine dair yeni tartışmalar doğurmuştu. Bu ülkelerin nasıl hareket edeceği, potansiyellerinin ne olduğu ve küresel sistemde ne kadar dönüşüm sağlayabileceği soruları, Soğuk Savaş sonrası dönemde Uluslararası İlişkiler disiplini meşgul eden konular arasında yer almıştır. Buna ek olarak, büyük güçlerin bölgesel güçlerin yükselişini nasıl algıladığı ve buna nasıl karşılık verdiği önemli hale gelmiştir. Sonuç olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) hegemonyasının zayıflamakta olduğuna dair tartışmalar ve bölgesel güçlerin öneminin arttığı görüşü, 'hegemon', 'büyük güç' ve 'bölgesel güç' gibi kavramların yeniden tanımlanmasını beraberinde getirmiştir.

Bu bağlamda, elinizdeki kitap bölgesel güçlerin büyük güçlerle olan ilişkilerini uluslararası baskılar altında nasıl sürdürebileceğini incelemektedir. Söz konusu baskıların bölgesel gücün otonomisini¹ nasıl şekillendirdiğini anlamayı amaçlamaktadır. Çalışmada, ilk olarak ABD ve Çin'in Latin Amerika ile ilişkileri incelenecektir. Araştırmanın odak noktası ise Brezilya'nın bölgesel bir güç olarak etki alanında, yani Güney Amerika'da otonomisini etkileyen faktörler

¹ İngilizcede '*autonomy*' olarak kullanılan kavram, Türkçe literatürde hem 'otonomi' hem de 'özerklik' olarak yer bulmaktadır. Özerklik kavramının Türkçe'deki geniş kullanım alanları göz önüne alınarak bu çalışmada otonomi sözcüğü tercih edilmiştir.

olacaktır. Kitapta Latin Amerika ve Güney Amerika kavramları bir arada kullanılmaktadır. Brezilya'nın liderlik iddiası ve kapasitesinin Güney Amerika alt bölgesiyle² sınırlı kalması nedeniyle, analiz bu alt bölgeye odaklanmaktadır. Bir diğer neden ise ABD'nin Latin Amerika'daki etkisinin azalmasının esasen Güney Amerika'yı etkilemesi ve Çin'in bölgedeki artan etkisinin ticari ilişkiler çerçevesinde Güney Amerika'da yoğunlaşmasıdır.

Çalışma, bölgesel liderlik girişimleri ile dikkat çeken bir ülke³ olan Brezilya'nın Güney Amerika'daki otonomisinin değişimini analiz etmektedir. Nüfus büyüklüğü ve coğrafi alan açısından bölgenin en önemli ülkesi olan Brezilya'nın, bölgede tarihsel olarak hâkim olan ABD ve son yirmi yılın yükselen gücü olan Çin ile ilişkileri çalışmada ele alınacaktır. Otonomi literatürüne göre, sadece dışsal değişiklikler devletlerin davranışlarını açıklamak için yeterli değildir; bu nedenle Brezilya'nın iç dinamikleri ve yürütme gücünün başındaki aktörün, yani devlet başkanının rolü de büyük güçlerin iç meselelere etkisi bağlamında incelenecektir. Çalışmanın üç temel amacı vardır: büyük güçlerin, bölgesel güç ilişkileri üzerindeki etkilerini anlamak; bölgesel güçlerin otonomisini etkileyen mekanizmaları incelemek ve ABD-Çin rekabetini Latin Amerika özelinde analiz etmek. Araştırma özel olarak şu soruyu ele almaktadır: "Büyük güçler (ABD ve Çin), bölgesel bir gücün (Brezilya) kendi coğrafi etki alanındaki (Güney Amerika) otonomisini nasıl etkilemektedir?"

Otonomiye etkileyen faktörlerden biri büyük güçlerin bölgedeki faaliyetleridir. Bölgesel güçlerin yükselişi, küresel sistemin tek kutupluluktan çok kutupluluğa geçişine yol açmıştır. Bu güçler, uluslararası düzeni giderek daha fazla etkilemiş ve mevcut kurumlara alternatif olarak çok taraflı kurumlar ve örgütler kurmuşlardır. Bölgesel güçler arasında en çok dikkat çeken ülke Çin olmuştur ve Çin'in uluslararası sistemdeki rolü, özellikle ABD'deki politika

---

² Latin Amerika kavramı ABD ve Kanada hariç kıtada yer alan tüm ülkeleri; yani Latin Amerika ve Karayipler ülkelerinin tamamını tanımlamak için kullanılmaktadır. Coğrafi olarak Güney Amerika, Panama Kanalı'nın güneyinde kalan kesimde yer alan tüm ülkeleri içerse de metinde Güney Amerika kavramı ile Arjantin, Bolivya, Brezilya, Ekvador, Kolombiya, Paraguay, Peru, Şili, Uruguay ve Venezuela'yı kastedilmektedir.

³ Literatürde, Brezilya'nın uluslararası konumunu kavramsallaştırma üzerine verimli bir tartışma mevcuttur. Çeşitli dönemlerde Brezilya'yı 'yükselen güç,' 'orta ölçekli güç' veya 'uzlaşmacı hegemon' gibi farklı kavramlarla tanımlayan birçok görüş olmasına rağmen, bu çalışma ülkenin güç hiyerarşisindeki konumunu tanımlamak için 'bölgesel güç' kavramını kullanmaktadır. Bu yaklaşım, Brezilya'nın Güney Amerika'da bir bölgesel güç olduğu varsayımına dayanmaktadır ve bu varsayım literatürde güçlü bir şekilde desteklenmektedir. Nel ve Stephen'a göre Brezilya, bölgesel çerçevede gündemleri ve sonuçları şekillendirme gücüne sahip olup, maddi kaynakları, düşünsel olanakları ve kurumsal kapasitesi sayesinde sınırlarının ötesinde kendi çıkar ve değerlerini koruma, bölgeye kamusal faydalar sağlama ve böylece bölgeye bir bütünlük kazandırma potansiyeline sahiptir (Nel ve Stephen, 2010, s. 67).

yapım süreçlerinde belirleyici bir faktör haline gelmiştir. Andrew Hurrell'in (2010) vurguladığı gibi, büyük güçler kendi etki alanlarında diğer güçlerin yükselişini sabote etmeye istekli olabilirler. ABD, Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu sistemde Çin'in yükselişi karşısında bu yaklaşımı benimsemiştir.

Çin'in Latin Amerika'daki yükselişinin birçok nedeni vardır. Bunların başında, ülkenin bölgedeki tarım ürünleri, madenler ve hammaddeler gibi emtialara olan yüksek talebi gelmektedir. Öte yandan, aynı dönemde ABD'nin bölgeye yönelik ilgisi azalmıştır. Bunda, 11 Eylül sonrası Washington'da baş gösteren huzursuzlukların yanı sıra Monroe Doktrini ile yerleşen 'Amerika'nın arka bahçesi' anlayışından uzaklaşmış olması etkili olmuştur. Çin'in Latin Amerika ile yürüttüğü ticaret, ekonomik büyümesine katkı sağlayan doğal kaynaklar ve hammaddelerin yanı sıra, büyük nüfusunu beslemek için ihtiyaç duyduğu soya gibi tarımsal ürünlerin ithalatıyla daha da gelişmektedir. Bu durum, Çin'in Brezilya, Peru, Şili ve Arjantin gibi birçok Güney Amerika ülkesinin en önemli ticaret ortağı haline gelmesini sağlamıştır. Dünya Ekonomik Forumu (*World Economic Forum*) verilerine göre, Çin ve Latin Amerika arasındaki ticaret son yirmi yılda dikkate değer bir büyüme göstermiştir. 2000 yılında 12 milyar ABD doları olan ticaret hacmi, 2020 yılında yirmi altı kat artarak 315 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Uzmanlar, bu eğilimin devam edeceğini öngörmekte; ticaret hacminin 2035 yılına kadar iki katına çıkarak 700 milyar ABD dolarını aşmasını beklemektedir (US House Committee on Foreign Affairs, 2022). Çin, Latin Amerika ile güçlü diplomatik, kültürel, askeri, mali ve yatırım bağlantılarına sahiptir. 2022 itibarıyla, bölgedeki 33 ülkeden 21'i Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'ne (*Belt and Road Initiative*) katılmış⁴, bazı imza törenleri ihtişamlı kutlamalarla gerçekleştirilmiştir.⁵ Girişim aracılığıyla kurulan ortaklık, ticareti ve yatırımları teşvik etmekte, Çinli bankalar ve şirketlerin yollar, enerji santralleri, limanlar, demiryolları, 5G ağları ve fiber optik kablolar gibi temel altyapıları finanse etmesini ve inşa etmesini kolaylaştırmaktadır. Stratejik sektörlerdeki Çin yatırımları bölgede önemli ölçüde artmıştır. Çin'in 2005 ile 2022 yılları arasında Latin Amerika'ya sağladığı finansal destek 136,5 milyar ABD dolarına ulaşmış, bu finansmanın büyük bir kısmı Venezuela'ya (60,0 milyar ABD doları), Brezil-

⁴ Kuşak ve Yol Ülkeleri Standart Bilgi Platformu, Erişim Tarihi (10.08.2023), (<https://www.ydylstandards.org.cn/en/Init>)

⁵ Kuzey Amerika'da Meksika; Güney Amerika'da ise Brezilya, Kolombiya ve Paraguay'ın Kuşak ve Yol Girişimi'ne üye olmadıklarını belirtmek önemlidir. Meksika ve Kolombiya'nın en büyük ticaret ortağı hâlâ Amerika Birleşik Devletleri'dir. Paraguay ise Tayvan'ı bağımsız bir devlet olarak tanıdığı için Çin ile olan ilişkileri sınırlıdır. Brezilya'nın Kuşak ve Yol Girişimi'ne katılımı, ilerleyen bölümlerde mülakatlara referansla ele alınacaktır.

ya'ya (31,0 milyar ABD doları), Ekvador'a (18,2 milyar ABD doları) ve Arjantin'e (17,0 milyar ABD doları) ayrılmıştır.

Brezilya'nın Güney Amerika'da bölgesel bir güç olarak yükselişi, ABD'nin bölgedeki etkisinin azaldığı ve Çin'in ekonomik bağlarını güçlendirdiği 2000'li yıllarla örtüşmektedir. Bu güç geçişinin, Brezilya'nın kendi etki alanındaki otonomisini artırma çabalarını nasıl etkilediğini değerlendirmek bölgesel güçlerin büyük güçlerle ilişkisini anlamak bakımından önemlidir. ABD'den bağımsız hareket etme gücü olarak da tanımlanan otonomi arayışı, Çin'in yükselen alternatif bir güç olarak ortaya çıkmasıyla Brezilya için ilk bakışta avantajlı görünmektedir. Ancak, Çin'e bağımlılık riskinin artması Brezilya'nın otonom hareket etme kapasitesini sınırlandırmaktadır.

Otonomi arayışı üzerine literatürde birçok çalışma yer almaktadır (Bernal-Meza 2013; Cepaluni ve diğerleri, 2009; Pinheiro ve Lima 2018). Bu çalışmalar, Brezilya'nın dış politika yapımında otonomiye verdiği önemi ve otonomisini artırma girişimlerini göstermesi açısından önemlidir. ABD-Latin Amerika ilişkilerine dair yayınların yanı sıra (Carothers 1991; Crandall 2011; Gandásegui 2011; Hakim 2006; Long 2016), Çin'in yükselen küresel konumunun Latin Amerika ülkeleri için önemi üzerine de çok sayıda çalışma bulunmaktadır (De Santibañes 2009; Roett ve Paz 2008). Son olarak, Brezilya-ABD (Hirst 2005) ve Brezilya-Çin ikili ilişkileri üzerine de araştırmalar mevcuttur (Barbosa 2021). Brezilya'nın otonomisini inceleyen çalışmalar genellikle ülkeyi uluslararası sistem içinde ele almış fakat bölgesel güç olarak incelememiştir. Bu nedenle otonomi tartışmaları ABD ile olan ilişkileri kapsarken, bölgesel politikalar göz ardı edilmiştir. Brezilya'nın bölgeye yönelik dış politikasını inceleyen çalışmalar (Flemes 2010; Gardini 2015; Saraiva 2010) ise otonomi tartışmasına yer vermemiştir. Çin-Brezilya ilişkilerini inceleyen çalışmalar ise ağırlıklı olarak stratejik ortaklık ya da BRICS gibi kurumlar çerçevesindeki ikili ilişkiler üzerinde yoğunlaşmıştır (Lima 2010). Günümüzde bağımlılık ilişkisini ele alan çalışmalar bulunsada (Nascimento 2018), bu analizler Güney Amerika politikasını kapsamamaktadır.

Son yıllarda Brezilya'nın Çin ve ABD ile olan ilişkilerinin ülkenin otonomisi üzerindeki etkilerini inceleyen iki önemli çalışma yayınlanmıştır. İlki, Schenoni ve Leiva'nın (2021) 'ikili hegemonya (*dual hegemony*)' kavramını ele aldığı çalışmasıdır. Bu terim, bir bölge veya uluslararası sistem içinde, iki devletin veya güç merkezinin ortak hâkimiyetine işaret eder. Çalışma, iki büyük güç arasında kalan devletlerin otonomisinin azalacağını savunmakta ve Brezilya'yı

bu çerçevede incelemektedir. Diğer çalışma ise Kalout ve Guimarães'in (2022), Brezilya Uluslararası İlişkiler Merkezi'nin (*Centro Brasileiro de Relações Internacionais-CEBRI*) dergisinde yayınladığı 'stratejik güvence yaklaşımı (*hedging strategy*)' üzerine çalışmasıdır. Bu çalışmada, yazarlar ABD ile Çin arasındaki mücadelenin zararlarını en aza indirmek için Brezilya'nın fayda-maliyet analizi yaparak hareket etmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Ancak her iki çalışma da Brezilya'nın otonomisini uluslararası sistem içinde ele alırken, bölgesel politikaları kapsam dışı bırakmıştır.

Bu kitap, önceki çalışmaları temel alarak Brezilya'nın bölgesel bir güç olarak otonomisinin yükseliş ve düşüşünü incelemektedir. Çalışma, otonomi teorisinin günümüzdeki geçerliliğini göstermesi açısından önemlidir. Çok kutuplu sistemde büyük güçler arasındaki güç transferinin, bölgesel bir güç olarak Brezilya'nın otonomisindeki değişimde önemli olduğunu savunmaktadır. Araştırma, Güney Amerika içinde değişen güç dengelerinin bölgesel bir güç olarak Brezilya'nın otonomisini nasıl etkilediğini göstererek Brezilya dış politikası literatürüne katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda, büyük güçlerin bölgesel politikaları etkileyerek, bölgesel güçlerin manevra alanını nasıl değiştirdiğini göstermekte, bölge çalışmaları literatürüne ve otonomi literatürüne katkı sağlamaktadır. Brezilya'nın, bölgesel bir güç olarak otonomisinin ABD ve Çin ilişkileri bağlamında nasıl değiştiğini anlamak, diğer bölgesel güçlerin otonomisini analiz etmek açısından da aydınlatıcı olacaktır.

Bu girişin ardından, çalışma beş bölüm halinde organize edilmiştir. İlk bölümde, araştırmanın kuramsal çerçevesini şekillendiren teorik tartışmalar sunulmaktadır. Bu bölümde çalışma, Uluslararası İlişkiler literatürünün iki alt kümesinden faydalanmaktadır: Latin Amerika bağlamında gelişen otonomi literatürü ve bölgesel güç literatürü. İlk olarak, otonomi literatürünün 1970'lerden bu yana geçirdiği evrim tartışılmaktadır. Brezilya, dış politikada otonomiye önem veren bir ülke olarak, bu kavramın gelişimine katkıda bulunmuştur. Bu nedenle, bu bölümde Brezilyalı akademisyenlerin kavramın gelişime yaptıkları katkılara da yer verilmektedir. İkinci olarak, araştırmanın konusu büyük güçler ile bölgesel güçlerin otonomi bağlamındaki ilişkileri olduğundan, bölgesel güç kavramı tartışılmaktadır. Farklı Uluslararası İlişkiler teorilerinin bölge ve güç kavramlarını nasıl ele aldığı açıklanmaktadır. Bu kısım, Brezilya'nın neden bölgesel bir güç olarak kabul edildiğini göstermesi açısından önemlidir. Son olarak, bugün uluslararası ilişkiler tartışmalarının merkezinde yer alan ABD-Çin ilişkileri ve konunun bu çalışmanın kapsamındaki yeri tartışılmaktadır.

Bu bölüm, Çin'in önce barışçıl yükselişini, ardından söyleminin sertleşmesini göstermek açısından önemlidir. Ayrıca, Latin Amerika'da da etkilerini gördüğümüz, söz konusu iki büyük gücün arasındaki güç transferi ele alınmaktadır.

İkinci bölüm, ABD ve Latin Amerika arasındaki ilişkiyi analiz etmekte, ABD'nin bağımsızlığından bu yana Latin Amerika'yı doğal bir genişleme ve etki alanı olarak görmesi vurgulanmaktadır. İlk olarak, Monroe Doktrini ve ABD müdahaleleri çerçevesinde ABD-Latin Amerika ilişkilerinin tarihsel arka planı sunulmaktadır. Ardından, Soğuk Savaş döneminde Sovyet karşıtı politikaların bölge üzerindeki etkisi tartışılmaktadır. Bu kısım, ABD'nin bölgedeki hegemonyasını nasıl kurduğunu ilgili literatür ve bu süreçte kilit rol oynayan tarihsel olayları referans alarak açıklamaktadır. Buradaki tartışmalar, Latin Amerika'da bağımlılık ve otonomi teorilerinin ortaya çıkışını ve bölgenin ABD'ye karşı kendini nasıl konumladığını açıklamak bakımından önemlidir. Sonraki kısımda, Soğuk Savaş sonrası dönem ele alınmaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, ABD'nin Sovyetler Birliği'nden ayrılan yeni bağımsız devletleri kapitalist sisteme entegre etme amacı vurgulanmaktadır. Diğer taraftan, 11 Eylül saldırısı sonrası ülkenin Orta Doğu'ya odaklanması ile Latin Amerika'daki etkisinin ve bölgeye yönelik ilgisinin azalması tartışılmaktadır. Bu bölüm, ABD'nin bölgedeki etkisinin azalmasını vurgulamak açısından önemlidir. Son olarak, 2000 yılına kadar ABD-Brezilya ilişkileri analiz edilmektedir. Bu dönemde Brezilya'nın ABD'ye karşı otonomi arayışı kapsamında belirlediği dış politika stratejileri incelenmektedir.

Üçüncü bölüm, Çin ve Latin Amerika arasındaki ilişkiyi, özellikle Güney Amerika alt bölgesi (*subregion*) üzerine yoğunlaşarak incelemektedir. İlk olarak, Çin'deki sanayileşme dönemi ve yeni düzende hammadde talebi dolayısıyla Latin Amerika ile gelişen ilişkiler ele alınmaktadır. Literatürdeki tartışmalara referansla, emtia patlaması (*commodity boom*) sürecindeki ticaret ilişkilerinin ve hammadde ihracatına dayalı büyüme modelinin Latin Amerika üzerindeki etkileri ortaya konulmaktadır. Ardından, Brezilya'nın coğrafi etki alanı olan Güney Amerika'da, bölge ülkelerinin Çin ile gelişen ikili ilişkileri tartışılmaktadır. Bu bölüm, bölge ülkelerinin ABD ve Brezilya karşısındaki otonomilerinin Çin ile gerçekleştirilen ikili ticaretin getirdiği ekonomik kalkınma sayesinde arttığını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca, bağımlılık ve sanayisizleşme risklerinin ortaya çıktığı, üretimde 'birincil ürün odaklılık (*primarization*)' tartışmasına atıfta bulunularak, Çin'le ticari ilişkilerin olası olumsuz etkileri ele alınmaktadır. Son olarak, bu bölümde 2000-2018 yılları arasında Brezilya-Çin ilişkileri,

farklı Brezilya devlet başkanları tarafından uygulanan politikalar bağlamında incelenmektedir.

Dördüncü bölüm, Brezilya'nın Güney Amerika'daki değişen otonomisini ampirik bir vaka olarak ele almaktadır. Bu kapsamda, 2000-2018 arası süreç dört bölüme ayrılmakta, incelenen yıllar boyunca Brezilya'nın Çin ve ABD ile ilişkilerinin ve bu iki gücün bölgedeki faaliyetlerinin Brezilya'nın bölgesel gücü üzerindeki etkisi analiz edilmektedir. İlk dönem, 2000-2008 yılları arasında ABD etkisinin azaldığı ve Çin'in bölge ile daha fazla ilişki kurduğu dönemi kapsamaktadır. İkinci dönem, ABD'den Latin Amerika ülkelerine yayılan küresel finansal krizin etkileriyle öne çıkan 2009-2012 arasını kapsamaktadır. Bu yıllar, Brezilya'nın bölgesel otonomisindeki artışın sürdüğü bir dönemi temsil etmektedir. Üçüncü dönem ise Brezilya'da emtia patlamasının ardından yaşanan iç karışıklıkların öne çıktığı 2013-2016 yıllarını kapsamaktadır. Aynı zamanda, bölgesel entegrasyon açısından önemli olayların yaşandığı, bölgesel iş birliğinin krize girdiği bir dönemdir. Çalışmada analiz edilen son dönem, ABD'de Donald Trump'ın başkanlığı ve onun Çin'e karşı yürüttüğü agresif politikalarla (*confrontational policies*) örtüşen 2017-2018 dönemidir.

Beşinci bölüm, bulguların analizi ve değerlendirmeye ayrılmıştır. Bu çalışmanın analizi için yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanan birincil veriler kullanılmıştır. Her hipotez, ilgili akademik literatüre ve resmi kaynaklara ek olarak görüşmeler doğrultusunda değerlendirilmiştir. Sonuçlar, bu bölümde ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiş, ABD, Çin ve Brezilya arasındaki ilişkilerin Güney Amerika'da nasıl şekillendiğine dair kilit noktalar özetlenmiştir. Araştırma sorusu ve hedefler yeniden ele alınarak, bu araştırmanın soruya nasıl yanıt verdiği ve hedeflerin ne ölçüde yerine getirildiği açıklanmaktadır. Ayrıca, bulguların daha geniş kapsamlı sonuçları tartışılarak bu sonuçların mevcut akademik literatüre katkıları ve çalışmanın sınırlılıkları ele alınmaktadır. Araştırma, gelecekte yapılabilecek araştırmalar için önerilerle tamamlanmaktadır.

Çalışma için kullanılan araştırma yöntemi de açıklanması gereken bir konudur. Bu çalışmada vaka çalışması yöntemi kullanılmış ve vaka süreç takibi ile analiz edilmiştir. Süreç takibi, münferit veya yinelenen olayları analiz etmek için değerli bir nitel analiz aracıdır. Collier (2011, s. 823) süreç takibini "araştırmacı tarafından ortaya konan araştırma soruları ve hipotezler ışığında seçilen ve analiz edilen tanısal kanıtların sistematik incelenmesi" olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşım, bir bağımlı değişken olarak ele alınan siyasi bir sonucun neden-sonuç ilişkisini derinlemesine inceleme olanağı sağlayarak, araştırmacılarla

rin kapsamlı bir nedensel analiz yapmalarına olanak tanımayı amaçlar (Smith, 2009). Beach ve Pedersen (2013) süreç takibini üç şekilde sınıflandırmaktadırlar: teori testi (*theory-testing*), teori oluşturma (*theory-building*) ve çıktıları açıklama (*explaining outcomes*). Bu çalışmada vaka analizi için teori testi yöntemi kullanılmış ve otonomi teorisinde açıklanan nedensel ilişkilerin seçilen vakada mevcut olup olmadığı anlaşılmasına çalışılmıştır.

Teorik düzeyde otonomi literatürü, büyük güçlerin faaliyetlerinin, bölgesel güçlerin etki alanındaki otonomilerinde değişikliklere neden olduğunu varsaymaktadır. Bu varsayımı temel alan çalışmanın üç ana amacı vardır: büyük güçlerin bölgesel gücün coğrafi nüfuz alanı üzerindeki etkilerini anlamak, bölgesel güçlerin otonomisini etkileyen mekanizmaları incelemek ve Latin Amerika'daki ABD-Çin rekabetini analiz etmek. Çalışmanın araştırma sorusu şudur:

'Büyük güçler (ABD ve Çin), bölgesel güçlerin (Brezilya'nın) kendi coğrafi nüfuz alanındaki (Güney Amerika) otonomisini nasıl etkilemektedir?'

Otonomi teorisinde kabul gören 'büyük güçlerin aktivitelerinin bölgesel güçlerin nüfuz alanlarındaki otonomilerinin değişmesine neden olduğu' hipotezi bu araştırmanın çıkış noktasıdır. Çalışma, teoriyi test etmeyi amaçlayan süreç takibi yöntemiyle, ABD ve Çin'in Güney Amerika'daki faaliyetlerinde bu nedensel mekanizmanın var olup olmadığını ve söz konusu büyük güçlerin bölgeye yönelik eylemlerinin Brezilya'nın otonomisini değiştirip değiştirmediğini anlamayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında test edilen hipotezler şunlardır:

(H1) ABD'nin faaliyetleri, Trump yönetimine kadar Brezilya'nın bölgesel bir güç olarak otonomisinin artmasına neden olmuştur.

(H2) Çin'in faaliyetleri Brezilya'nın bölgesel bir güç olarak otonomisinin artmasına neden olmuştur.

(H3) ABD ve Çin'in faaliyetleri, çalışılan dönemde (2000-2018) Trump yönetimi altında Brezilya'nın Güney Amerika'daki otonomisinin azalmasına neden olmuştur.

Araştırmanın daha iyi anlaşılabilmesi için araştırma kurgusunun ve araştırmada kullanılan kavramların genel bir açıklaması okuyucuya yol göstermesi amacıyla Tablo 1'de belirtilmiştir. Tabloda açıklandığı üzere analiz edilen süreç dört aşamada kurgulanmıştır. Her aşamada ABD, Çin ve Brezilya'nın otonomiye etkileyen faaliyetleri gösterilmektedir. ABD ve Çin, bir sonraki bölümde ayrıntılı bir şekilde tartışılacak olan uluslararası izin verilebilirliği değiştirerek Brezilya'nın otonomisini etkilemektedir.

Tablo 1. Büyük güçlerin bölgesel gücün otonomisine etkisini açıklayan nedensel mekanizmanın kavramsallaştırılması

X	Nedensel Mekanizma: Uluslararası izin verilebilirlik				Y
	BÖLÜM I	BÖLÜM II	BÖLÜM III	BÖLÜM IV	
ABD ve Çin'in Latin Amerika'daki faaliyetleri	<p><u>ABD</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Latin Amerika'dan çekilmiş ve önce Avrupa'ya ardından da Orta Doğu'ya odaklanmıştır 	<p><u>ABD</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Bölgedeki dış politikada devamlılık (Obama dönemi) Küba ile ilişkilerin normalleşmesi Kendi sorunlarına geri dönüş, 2008 krizi nedeniyle azalan ekonomik etki 	<p><u>ABD</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Orta Doğu'ya odaklanma Küba ile diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi 	<p><u>ABD</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Trump'ın seçilmesiyle ABD'nin çıkarları arka bahçesine geri dönmüştür Lima Grubu ve OAS Çin ile ticaret savaşları Güney Amerika ülkeleri üzerine ideolojik baskı 	Güney Amerika'da Brezilya Otonomisi üzerinde ABD ve Çin'in etkisi
	<p><u>Çin</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Emtia patlamasıyla Latin Amerika'ya giriş 	<p><u>Çin</u></p> <ul style="list-style-type: none"> İkili ekonomik ilişkilerin artırılması ve ticaret ve kredilendirme alanındaki boşluğun doldurulması. Emtia fiyatlarının düşmeye başlaması 	<p><u>Çin</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Xi Jinping iktidarda, Latin Amerika'da da daha iddialı bir dış politika Siyasi etkinin artması Emtia talebinde süreklilik 	<p><u>Çin</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ABD ile ticaret savaşları Brezilya'ya kıyasla hem Güney Amerika'da hem de ABD'de pazar payını artırması 	
	<p><u>Brezilya</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Çeşitlendirme politikası yoluyla otonomide Güney-Güney iş birliğinin artırılması 	<p><u>Brezilya</u></p> <ul style="list-style-type: none"> İşbirliğinin kurumsallaştırılması yoluyla bölgesel otonominin artırılması UNASUR ve CELAC'ın kuruluşu ile derinleşen bölgesel iş birliği 	<p><u>Brezilya</u></p> <ul style="list-style-type: none"> 2013 protestoları, Olimpiyatlar ve Dünya Kupası protestoları 2014 Seçimleri Lava Jato Operasyonu Ülke içi krizlere odaklanma, bölgedeki etkinin azalması 	<p><u>Brezilya</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ABD ile birlikte hareket etme Çin'e bağımlılık Güney Amerika'da bölgesel yönetimdeki kriz Otonominin azalması (ikili hegemonya) 	
	2000-2008	2009-2012	2013-2016	2017-2018	

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Veri toplamaya ilişkin olarak ise bu çalışmada birincil ve ikincil kaynaklar kullanılmıştır. İkincil kaynaklar olarak, kapsamlı bir literatür taramasının yanı sıra, ABD Dışişleri Bakanlığı, Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı ve Brezilya Dışişleri Bakanlığı'nun yayınları, toplantı raporları ve basın açıklamaları kullanılmıştır. Ticaret ve yatırım verileri Dünya Bankası'nın WITS (*World Integrated Trade Solution*) platformu, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (*UN Trade and Development-UNCTAD*) ve Brezilya'nın istatistik kurumları ile bakanlıklarının veri tabanlarından toplanmıştır. Buna ek olarak, Latin Amerika Ekonomik Komisyonu (*Comisión Económica para América Latina y el Caribe-CEPAL*) raporları ve gazeteler, özellikle belirli olaylar hakkında toplanan verileri desteklemek için kullanılmıştır. Brezilya Uluslararası İlişkiler Merkezi'nin (*Centro Brasileiro de Relações Internacionais-CEBRI*) açık arşivleri, Brezilya dış politikasına ilişkin hem akademik yayınlar ve politika önerileri hem de özellikle Brezilya'nın ABD, Çin ve Güney Amerika ile ilişkileri konusunda kilit aktörlerle düzenlenen etkinliklerin video kayıtları, bu alanda çalışan uzmanların röportajlarına ulaşma fırsatı sunmuştur. Birincil kaynaklar olarak, farklı düzeylerden diplomatlar, akademisyenler, sanayi sektörü temsilcileri ve gazeteciler de dahil olmak üzere Brezilyalı dış politika yapımcılarıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde sorulan soruların bir seçkisi ve mülakat yapılan kişiler arasından bu kitapta referans verilen görüşmecilerin listesi kitabın sonundaki Ekler bölümünde bulunabilir.